

Wody geotermalne – ciepło wnętrza Ziemi w służbie człowieka

Dr Andrzej Hałuszczak – Uniwersytet Wrocławski

Temperatura wewnątrz Ziemi

Dowodów na to, że we wnętrzu Ziemi panują wysokie temperatury dostarczają nam:

- wiercenia geologiczne,
- pomiary temperatury powietrza w głębokich kopalniach,
- badania sejsmiczne
- wybuchy wulkanów i gejzerów,

05 31 05

Energia wnętrza Ziemi = energia geotermalna

Energia geotermalna jest wewnętrznym ciepłem Ziemi nagromadzonym w skałach, parze wodnej oraz wodach wypełniających pory i szczeliny skalne.

Energia ta jest pozostałością po procesach formowania się planety i pochodzi z nadal trwającego rozpadu pierwiastków promieniotwórczych.

Wraz z głębokością temperatura warstw skalnych rośnie.

Ocenia się że w środku globu ziemskiego temperatura wynosi około 5 000 st. C.

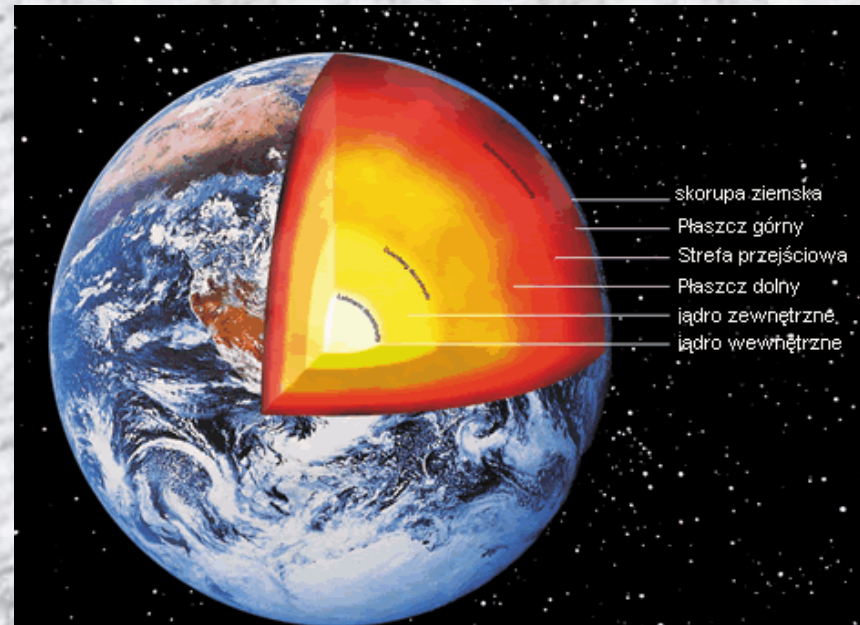
Gorąca magma przemieszcza się w kierunku górnych warstw powodując nieustający przepływ energii od jądra do skorupy ziemskiej.

Wnętrze Ziemi

Wnętrze Ziemi wypełnione jest magmą, czyli gorącą, stopioną masą krzemianów i glinokrzemianów.

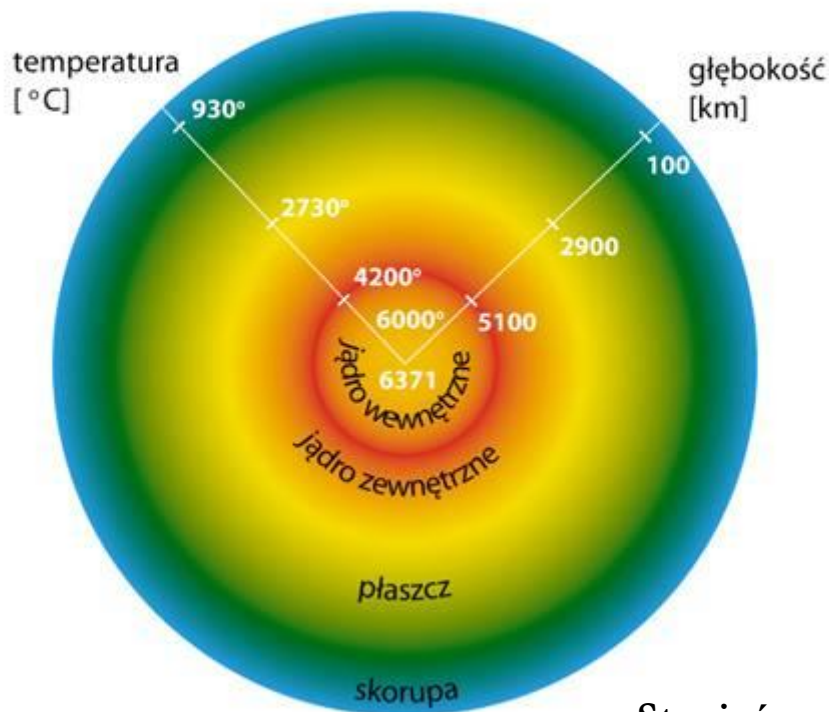
Ponieważ ciepło zawsze wędruje od stref cieplejszych ku chłodniejszym, płynna magma, lżejsza i gorętsza od otaczających ją skał, wydostaje się niekiedy na powierzchnię ziemi w postaci **lawy wulkanicznej**.

O wiele częściej niż lawa, z głębi ziemi wydobywa się jednak ogrzana przez magmę woda, występująca w formie **gorących źródeł i gejzerów**.

Temperatura wewnątrz Ziemi

Gradient temperatury we wnętrzu Ziemi

Im dalej w głąb Ziemi, tym goręcej.

Począwszy od skorupy ziemskiej temperatura wzrasta z każdym kilometrem w głąb o około 30 stopni C.

Stopień geotermiczny, głębokość (mierzona w metrach), na której temperatura wzrasta o 1°C w stosunku do punktu początkowego. Średnio stopień geotermiczny dla Polski do głębokości 5000 m wynosi 47,2 m.

Jaką temperaturę mają źródła w różnych miejscach kuli ziemskiej - rodzaje źródeł geotermalnych

W zależności od temperatury wyróżniamy źródła:

- **zimne** – do 20 st. C
- **ciepłe**, zwane też niskotemperaturowymi – od 20 do 35 st. C
- **gorące**, czyli średniotemperaturowe – od 35 do 80 st. C
- **bardzo gorące**, inaczej wysokotemperaturowe – od 80 do 100 st. C
- **przegrzane** – powyżej 100 st. C

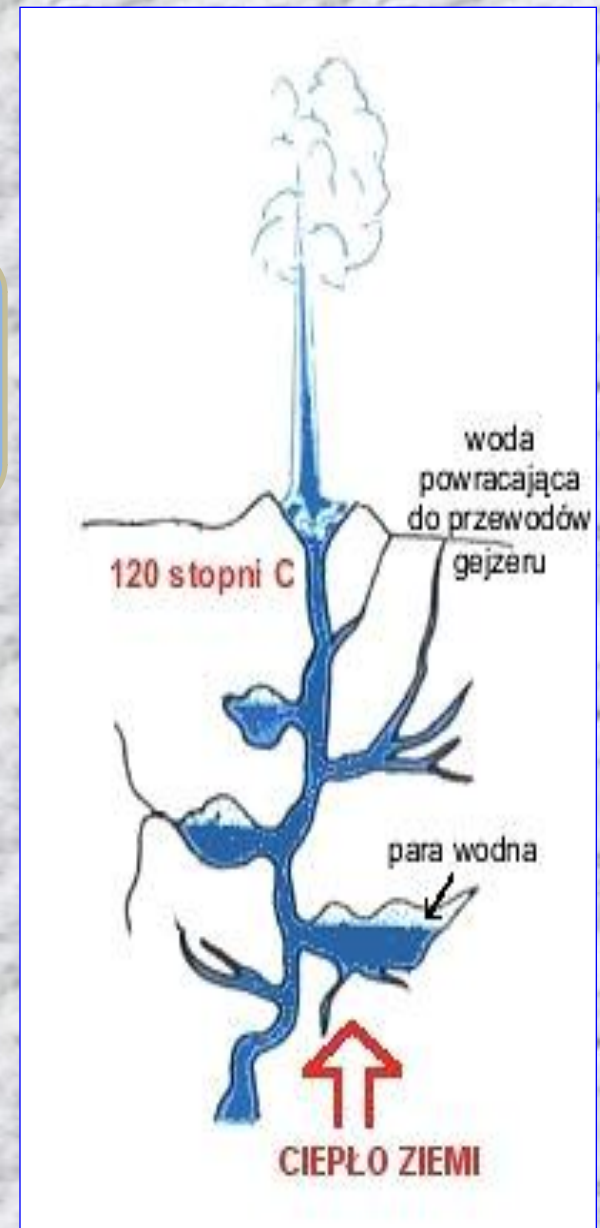

Gejzery

Gejzery to gorące źródła, występujące na obszarze czynnego lub niedawno wygasłego wulkanu.

Wyrzucają one gwałtownie, w regularnych odstępach czasu wodę i parę wodną przez otwór, będący ujściem wąskiego i głębokiego przewodu gejzeru.

Przewód ten jest często rozgałęziony i połączony z podziemnymi pustkami, w których gromadzą się ogrzane ciepłem otaczających skał wody gruntowe.

Jak dochodzi do wybuchu gejzeru?

1. Gorące skały ogrzewają od spodu wodę, zgromadzoną w podziemnej komorze. Podgrzewana woda i powstająca para wodna wywierają coraz większy nacisk na zimną wodę w przewodzie gejzeru, która podnosi się coraz wyżej.
2. Część wody z przewodu gejzeru wylewa się. W ten sposób maleje ciśnienie, co powoduje gwałtowne obniżenie temperatury wrzenia.
3. Gejzer wybucha, wyrzucając na powierzchnię ziemi gorącą wodę i parę. Komora zostaje opróżniona.
4. Do komory zaczynają napływać zimne wody deszczowe i gruntowe. Cykl zaczyna się od nowa.

Gdzie występują gejzery?

- gejzery występują tylko w kilku rejonach świata, w strefach sejsmicznych, czyli na obszarach częstego występowania trzęsień ziemi,
- odkryto je na Islandii, i to właśnie z języka islandzkiego wywodzi się ich nazwa,
- występują też w Stanach Zjednoczonych, na Nowej Zelandii, na Kamczatce, w Japonii, w Indonezji, na Jawie, w Tybecie i w Chile

Najwyższy gejzer świata znajduje się na terenie Parku Narodowego Yellowstone, będącego największym światowym skupiskiem gejzerów - jest ich tam blisko 400, czyli połowa wszystkich gejzerów świata.

Courtesy of DOE/NRE

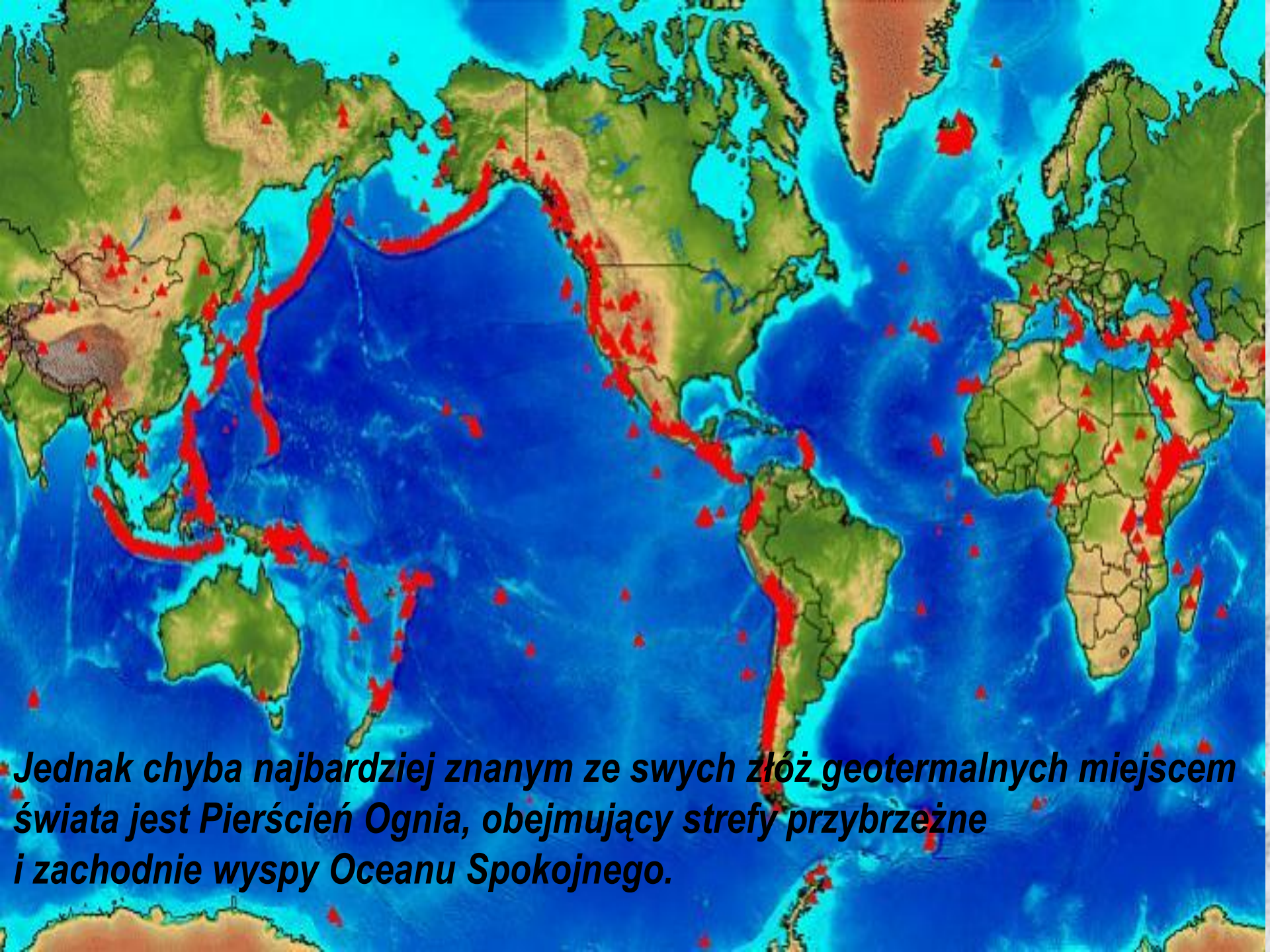
Potencjał energii geotermalnej

Występowanie gorących źródeł o temp. powyżej 150 st. C, ograniczone jest tylko do niektórych regionów globu.

Są to:

- Azja środkowa,
- Afryka wschodnia i zachodnia,
- część Półwyspu Arabskiego,
- wyspy środkowego i zachodniego Pacyfiku (na przykład Hawaje),
- a w Europie – Alpy.

Jednak chyba najbardziej znanym ze swych zróź geotermalnych miejscem świata jest Pierścień Ognia, obejmujący strefy przybrzeżne i zachodnie wyspy Oceanu Spokojnego.

Gorące suche skały

Energia geotermalna to nie tylko energia wód geotermalnych. Ciepło wnętrza Ziemi zgromadzone jest także w podziemnych skałach.

W Stanach Zjednoczonych opracowano technologię pozyskiwania energii suchych gorących skał i to właśnie z tego kraju pochodzi najbardziej znany przykład jej wykorzystania: w miejscowości Los Alamos powstał geologiczny zbiornik ciepła, wykorzystujący energię skał o temperaturze 200° C, położonych na głębokości 2000 m.

Gorące suche skały, których potencjał można wykorzystać znajdują się także we wschodniej Bawarii, w rejonie anomalii geotermicznej, na głębokości 1800-2000 m.

Pozyskiwanie energii z suchych gorących skał

Proces pozyskiwania energii przebiega w kilku etapach:

1. Woda pod dużym ciśnieniem jest wtłaczana w naturalne bądź sztuczne szczeliny skalne, tak by nie nastąpiło jej odparowanie.
2. Cyrkułująca w rozgałęzionych skalnych szczelinach woda przejmuje ciepło gorących skał.
3. Woda zostaje wypompowana na powierzchnię ziemi.
4. Odzyskiwanie energii gorącej wody.

Wykorzystanie energii geotermalnej dawniej

Człowiek wykorzystywał energię wnętrza Ziemi od zarania dziejów.

- rdzenni mieszkańcy obu Ameryk eksploatowali niektóre źródła geotermalne już ponad 10 000 lat temu, używając gorącej wody do gotowania i w celach leczniczych,
- w starożytnych Pompejach gorące źródła służyły ogrzewaniu domów,
- w Polsce już z górą tysiąc lat temu wykorzystywano zasoby geotermalne Sudetów (Cieplice, Łądek - Zdrój)

Courtesy of DOE/NREL

Termy Karakalli – największe termy rzymskie, II w.n.e

Zastosowania wód geotermalnych - dziś

- obficie występujące w przyrodzie wody geotermalne o najniższych temperaturach są wykorzystywane w **rolnictwie**,
- wody zimne i niskotemperaturowe znajdują zastosowanie w **hodowli ryb** i innych organizmów wodnych,
- gorące wody geotermalne wykorzystywane są w **przemśle lekkim**,
- bardzo gorące – o temperaturze poniżej 100 st. C – stosuje się do **ogrzewania pomieszczeń**,
- **energię elektryczną** produkuje się z mających ponad 150 st. C. wód przegrzanych.

Courtesy of DOE/NREL

Wykorzystanie energii geotermalnej

Wody geotermalne o różnych temperaturach mają różne zastosowania. W Polsce wiele źródeł geotermalnych wykorzystywane jest w uzdrowiskach (w celach balneologicznych).

Produkcja elektryczności

- pierwszą na świecie elektrownię geotermalną otwarto w 1904 roku w Larderello we Włoszech,
- przez następnych 50 lat energia geotermalna była wykorzystywana do produkcji prądu wyłącznie w tym kraju,
- obecnie energię elektryczną z energii wnętrza Ziemi produkuje 21 krajów świata, a jej główni producenci to Stany Zjednoczone, Filipiny, Włochy, Meksyk, Japonia i Nowa Zelandia

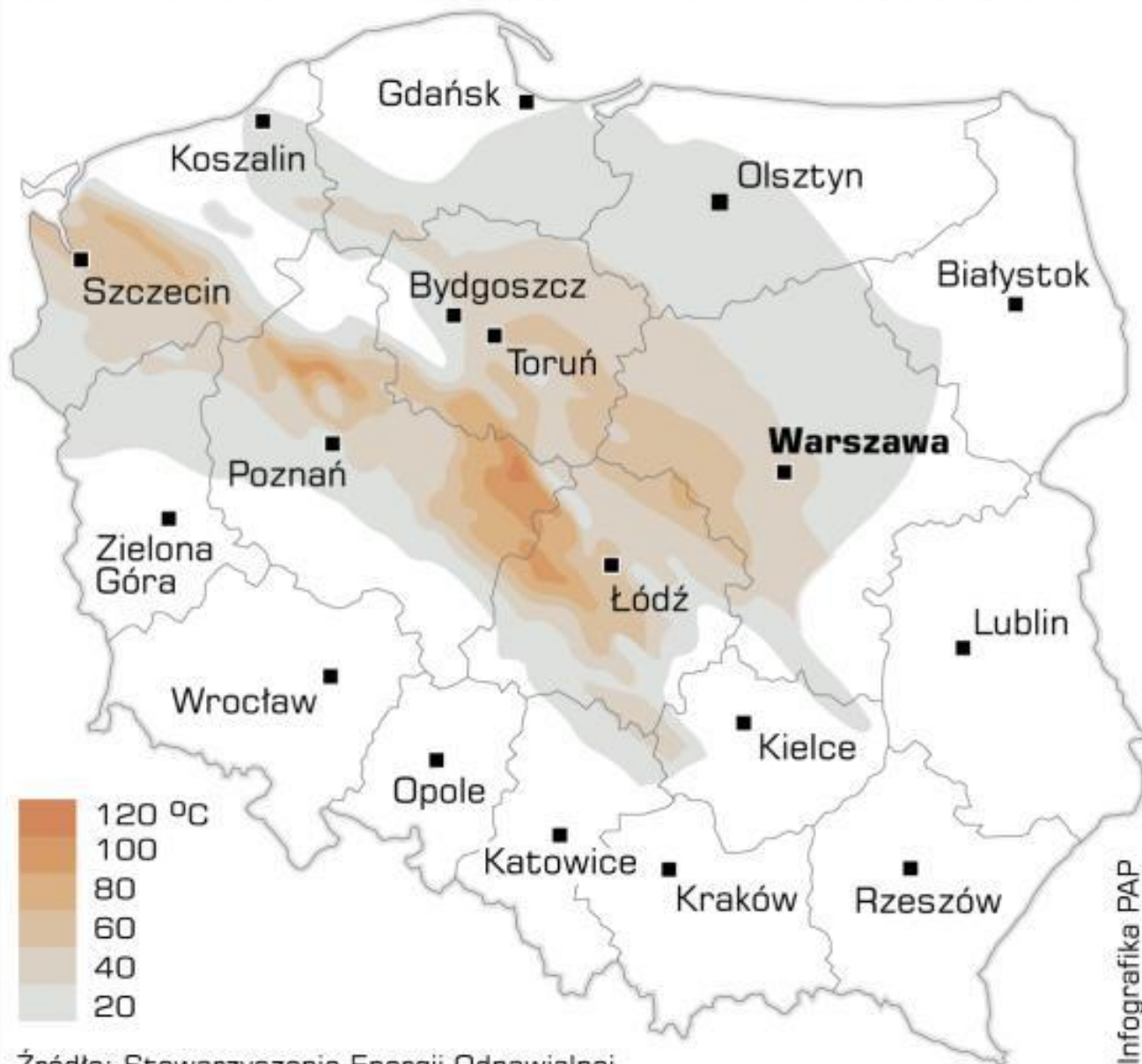
39 krajów świata mogłoby pokryć całkowite zapotrzebowanie na energię elektryczną wyłącznie dzięki energii wnętrza Ziemi.

Wykorzystanie w Polsce

- w Polsce zasoby geotermalne znajdują się pod powierzchnią 80% terytorium, ich eksploatacja nie jest jednak łatwa,
- temperatura wód geotermalnych na terenie Polski waha się od 25° C do 150° C, na ogół nie przekracza 100° C,
- zakłady geotermalne pracują w Zakopanem, w Pyrzycach k. Szczecina, w Uniejowie i w Mszczonowie k. Warszawy,
- źródła geotermalne są wykorzystywane w uzdrowiskach, takich jak Cieplice, Duszniki Zdrój, Łądek Zdrój, Ustroń, Konstancin i Ciechocinek

Energia z głębi ziemi

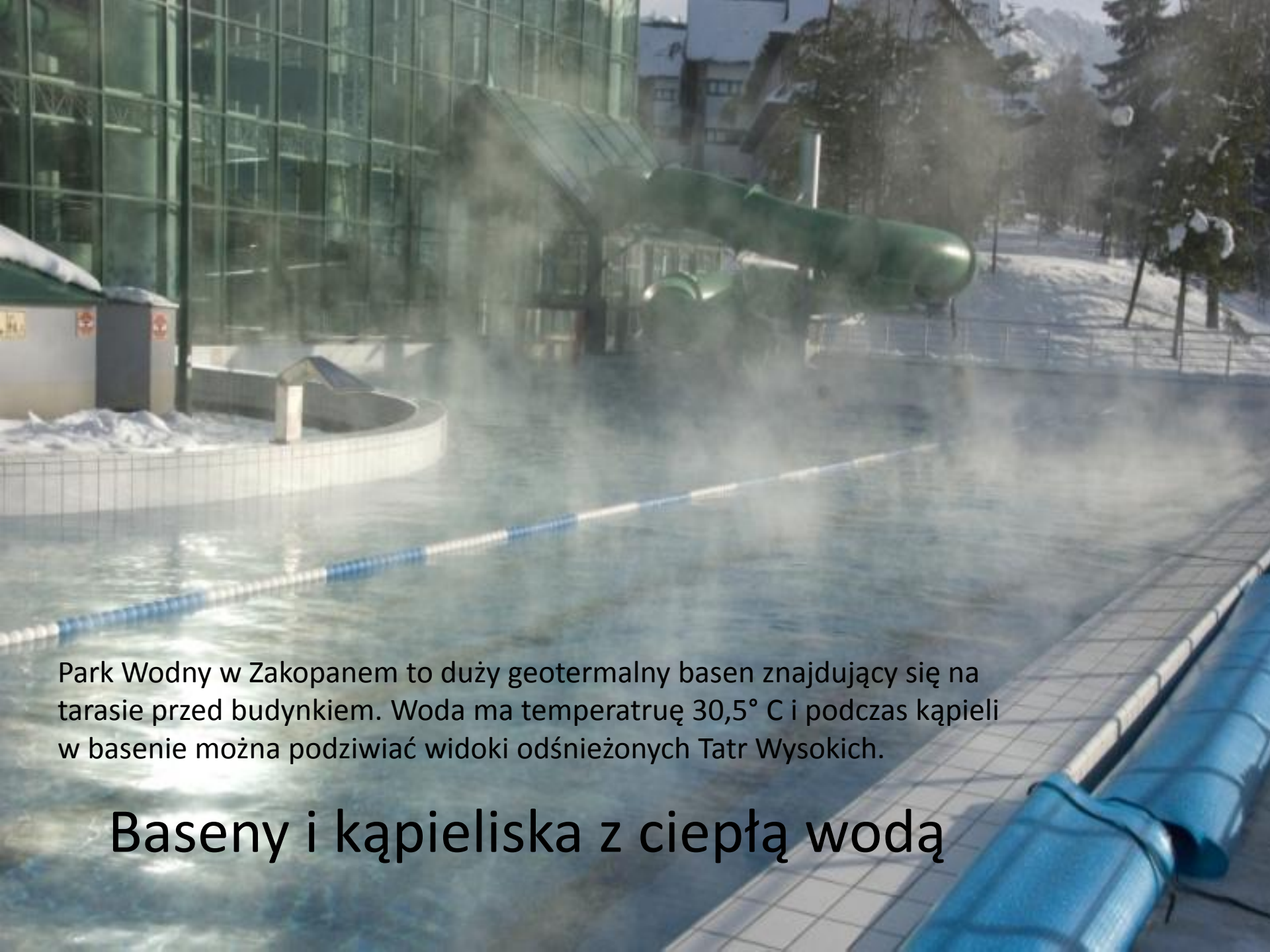
Występowanie i temperatury wód geotermalnych w Polsce.

Jak dotąd na terenie Polski funkcjonuje dziewięć geotermalnych zakładów ciepłowniczych :

- Bańska Nizna
- Pyrzyce
- Stargard Szczeciński
- Mszczonów
- Uniejów
- Słomniki
- Lasek
- Klikuszowa
- Toruń - w budowie.

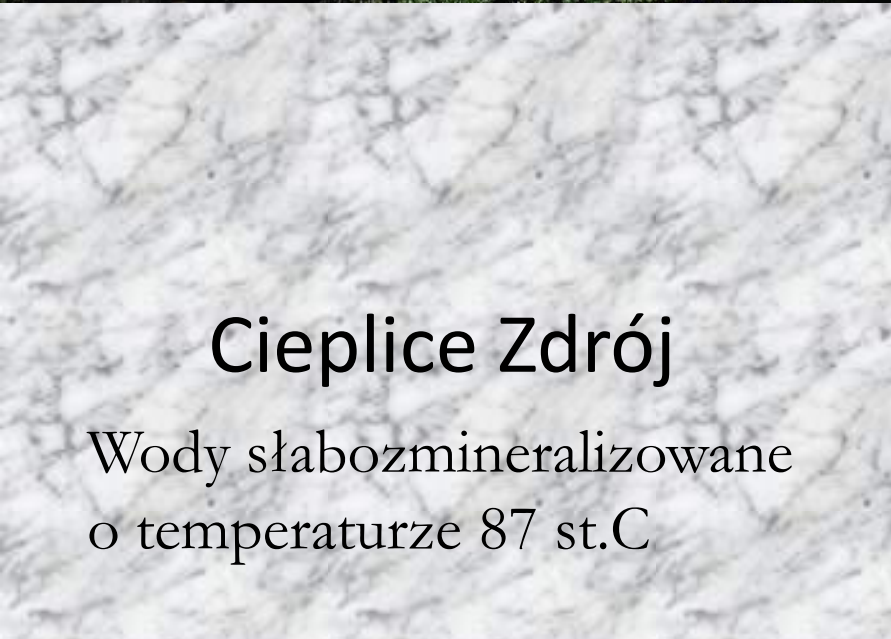
Park Wodny w Zakopanem to duży geotermalny basen znajdujący się na tarasie przed budynkiem. Woda ma temperaturę 30,5° C i podczas kąpieli w basenie można podziwiać widoki odśnieżonych Tatr Wysokich.

Baseny i kąpieliska z ciepłą wodą

Lądek Zdrój

Wody słabozmineralizowane o temperaturze: 38 st. C (Św. Jerzy), 44 st.C (Zdzisław)

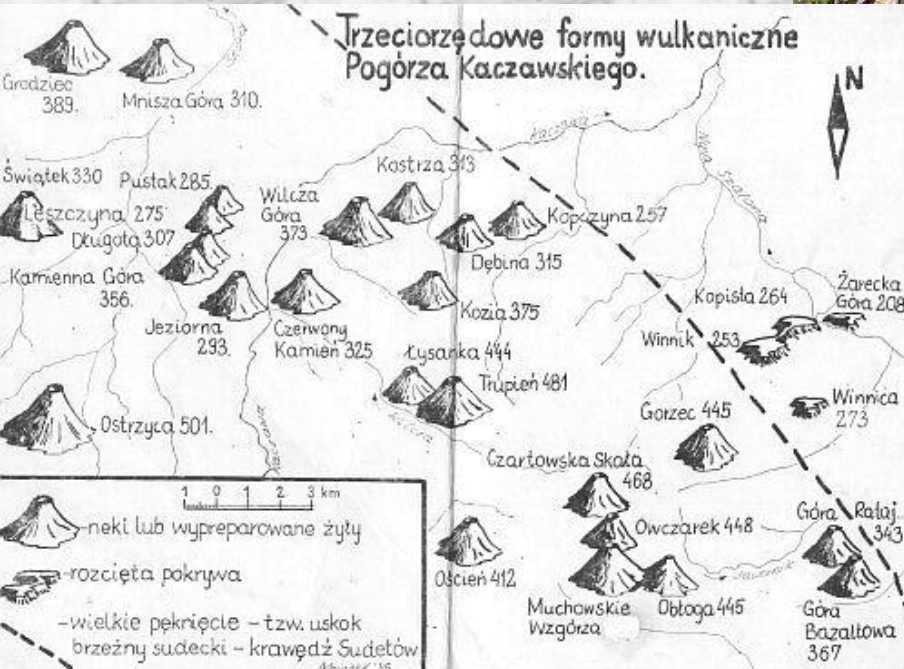
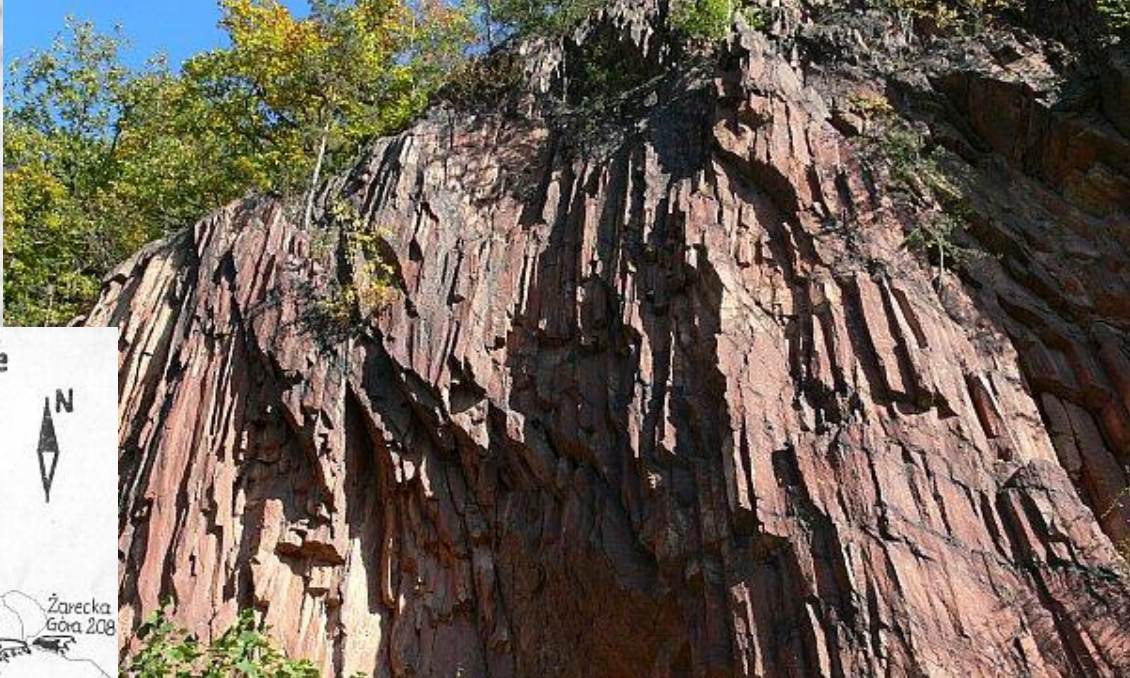

Cieplice Zdrój

Wody słabozmineralizowane o temperaturze 87 st.C

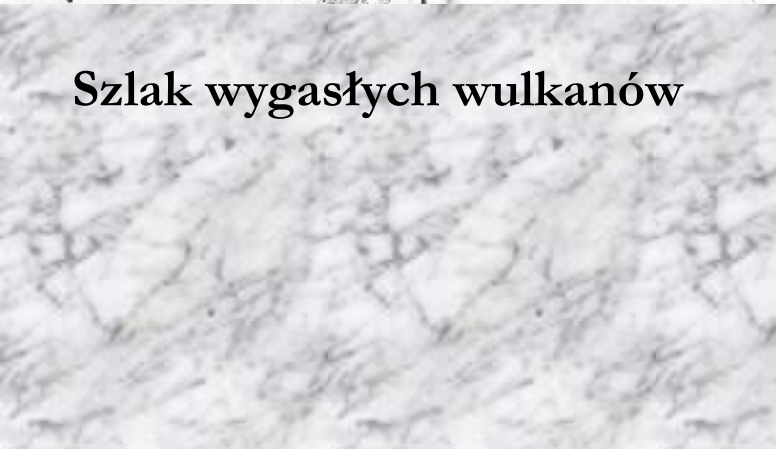

Niedawno były tu wulkany

Szlak wygasłych wulkanów

Zalety energii wnętrza Ziemi

- Energia geotermalna jest – podobnie jak pozostałe odnawialne źródła energii – nieszkodliwa dla środowiska, nie powoduje bowiem żadnych zanieczyszczeń.
- Jej pokłady są zasobami lokalnymi, tak więc mogą być pozyskiwane w pobliżu miejsca użytkowania.
- elektrownie geotermalne nie wywierają na krajobraz niekorzystnego wpływu,
- zasoby energii geotermalnej są dostępne zawsze, niezależnie od warunków pogodowych.

Wady energii wnętrza Ziemi

Efektom ubocznym wykorzystywania energii geotermalnej jest niebezpieczeństwo skażenia atmosfery i wody przez szkodliwe gazy i minerały.

Jednym z nich jest siarkowodór (H_2S), który w niskich stężeniach posiada charakterystyczny „zapach zgniłych jaj”, a w wysokich stężeniach może być niebezpieczny dla ludzkiego zdrowia.

Elektrownie geotermalne powinny stale kontrolować ilości emitowanego siarkowodoru, sulfatów, pyłów i innych zanieczyszczeń.

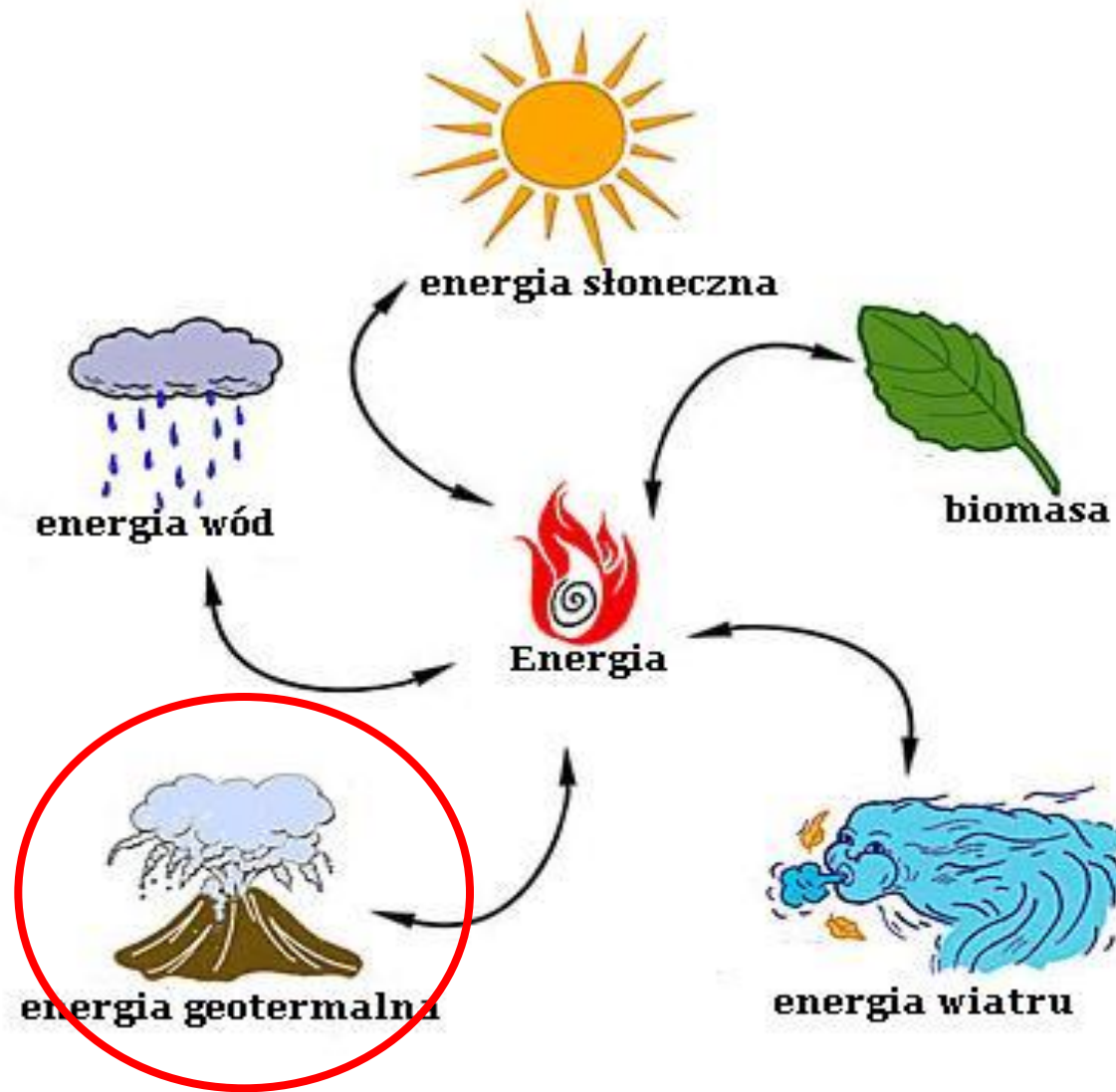
Wady energii wnętrza Ziemi

Poza możliwością wydostania się na powierzchnię Ziemi szkodliwych gazów i minerałów energia wnętrza Ziemi

ma też takie wady jak:

- **mała dostępność** – dogodne do jej wykorzystania warunki istnieją tylko w niewielu miejscach, np. w Polsce wody geotermalne znajdują się pod powierzchnią blisko 80% terytorium, jednak niesprzyjające warunki wydobycia utrudniają ich eksploatację,
- **ryzyko przemieszczenia się źródeł geotermalnych**, które na całe dziesięciolecia mogą „uciec” z miejsca eksploatacji.

Odnawialne źródła energii

ODNAWIALNE I NIEODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

☐ Odnawialne źródła energii - źródła energii, których używanie nie wiąże się z długotrwałym ich deficytem - ich zasób odnawia się w krótkim czasie. Są to: energia spadku wody oraz - energia słoneczna, energia wiatru, biomasy, biogazu, fal, pływów morskich, **energia geotermalna**

☐ Przeciwnieństwem ich są nieodnawialne źródła energii, czyli źródła, których wykorzystanie postępuje znacznie szybciej niż naturalne odtwarzanie. Są to: węgiel kamienny, węgiel brunatny, uran, torf, ropa naftowa, **gaz ziemny**

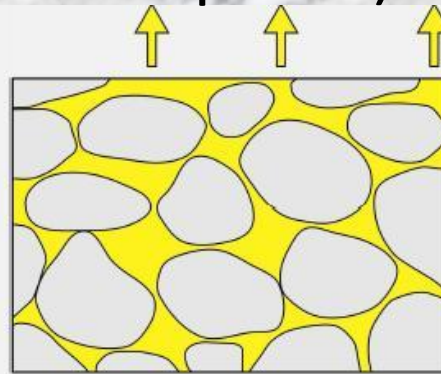
Gaz łupkowy – szansa dla Polski

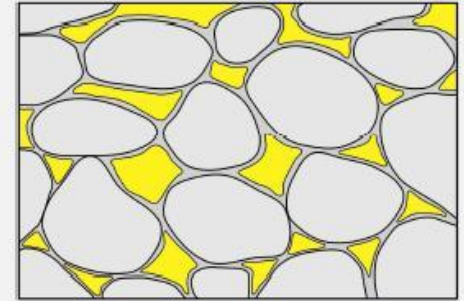
Co to jest gaz łupkowy? Jak się go wydobywa? Ile jest gazu łupkowego w Polsce? Szansa na niezależność energetyczną Polski

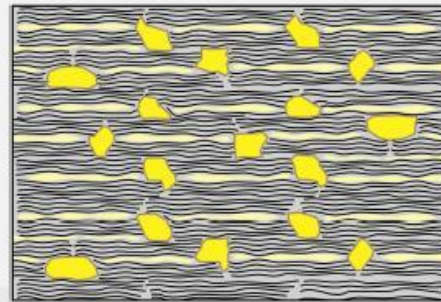
Gaz ziemny – złoża konwencjonalne (gaz w piaskowcach) i niekonwencjonalne (gaz w łupkach)

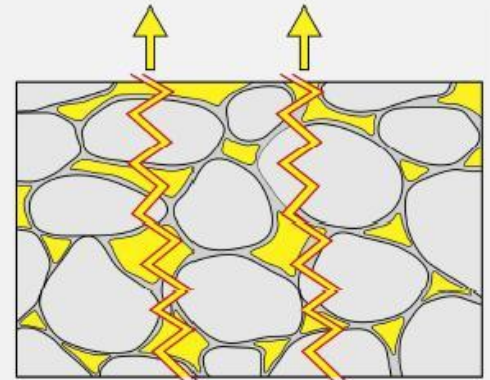
konwencjonalna
skała zbiornikowa

niekonwencjonalna skała zbiornikowa
gaz zamknięty (*tight gas*)

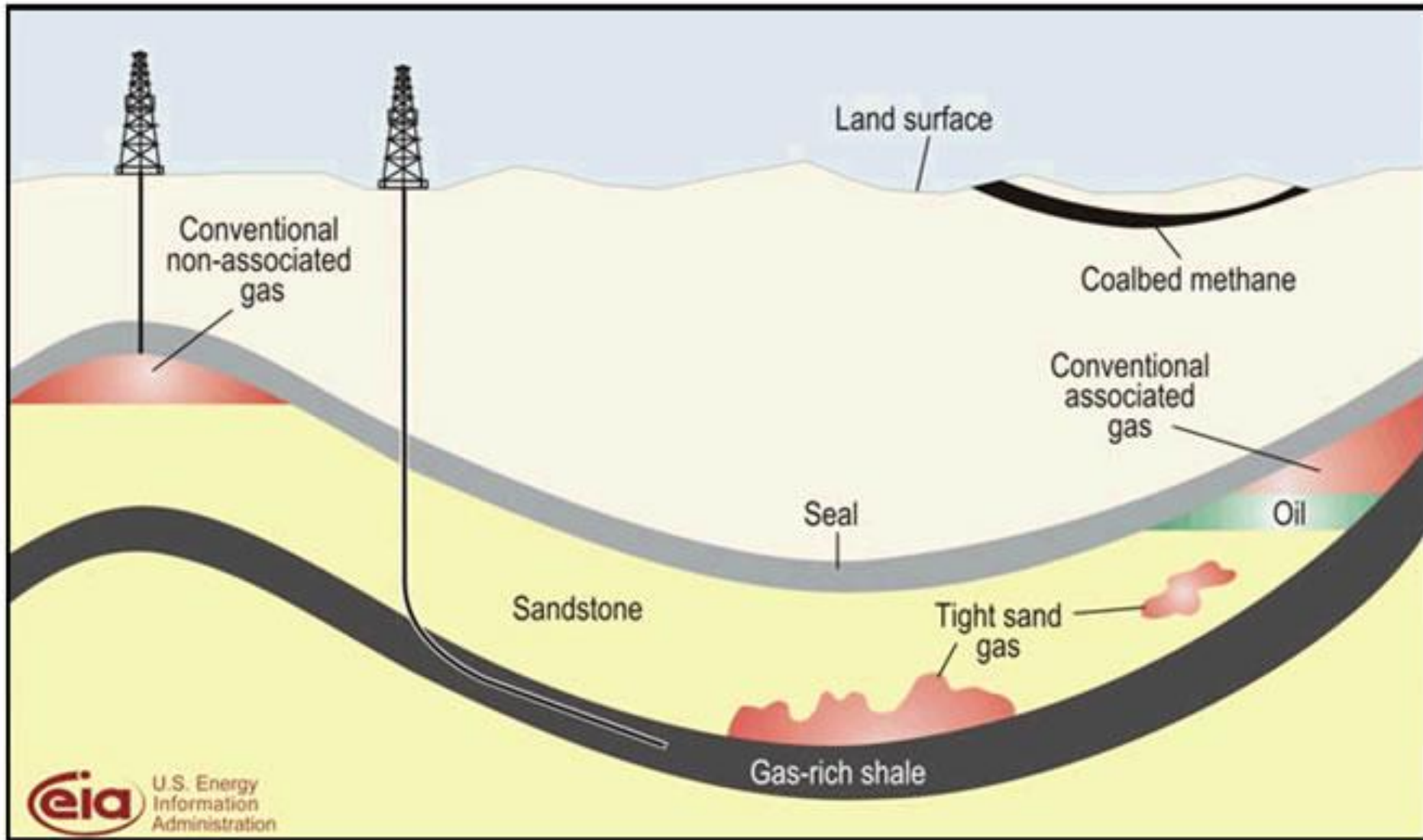
niekonwencjonalna skała zbiornikowa
gaz w łupkach (*shale gas*)

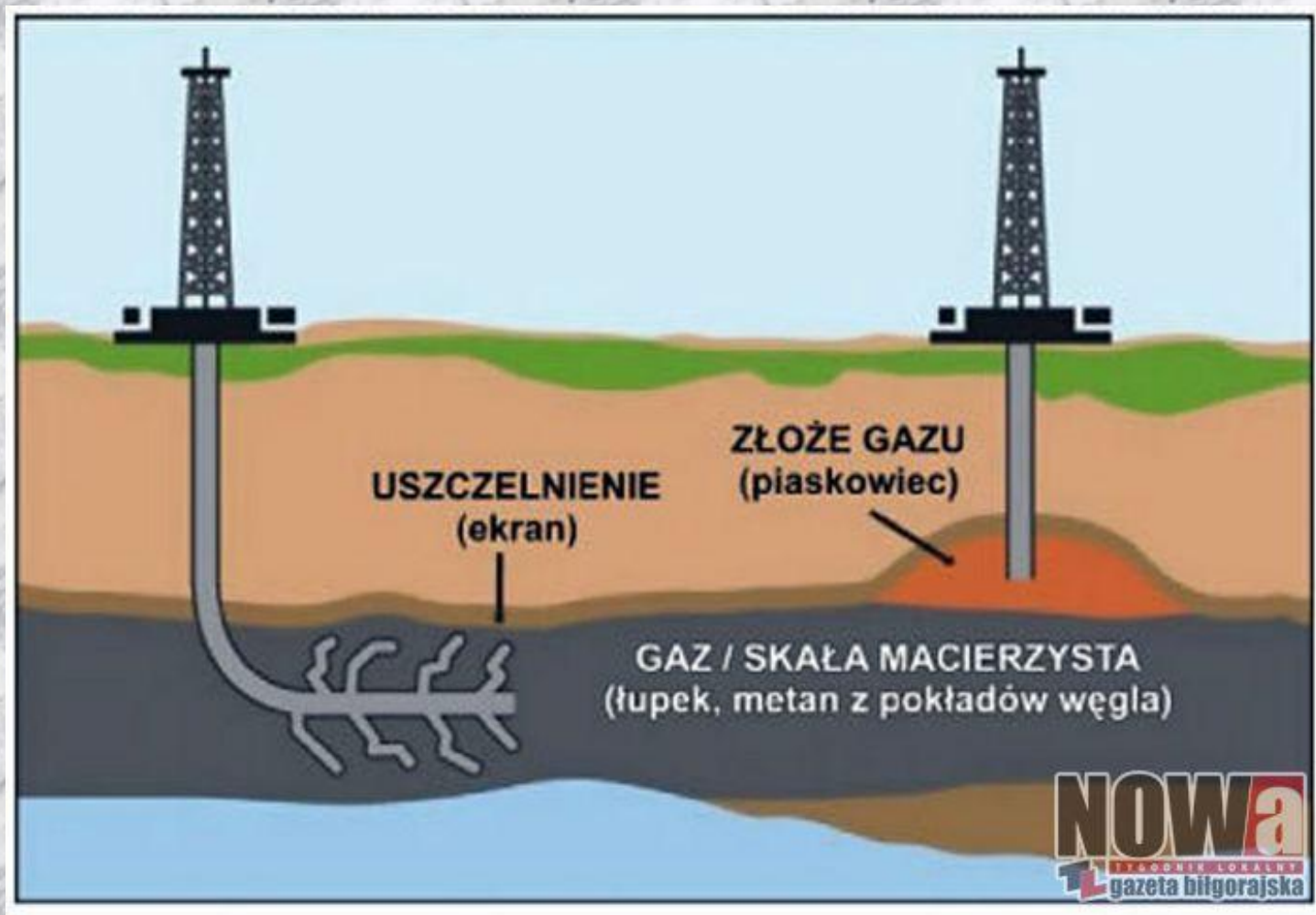
gaz zamknięty (*tight gas*)
szczelinowanie

Gaz ziemny – złoża konwencjonalne (gaz w piaskowcach) i niekonwencjonalne (gaz w łupkach)

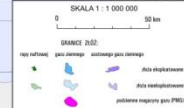
Jak wydobywamy gaz ze złóż konwencjonalnych a jak ze złóż łupkowych?

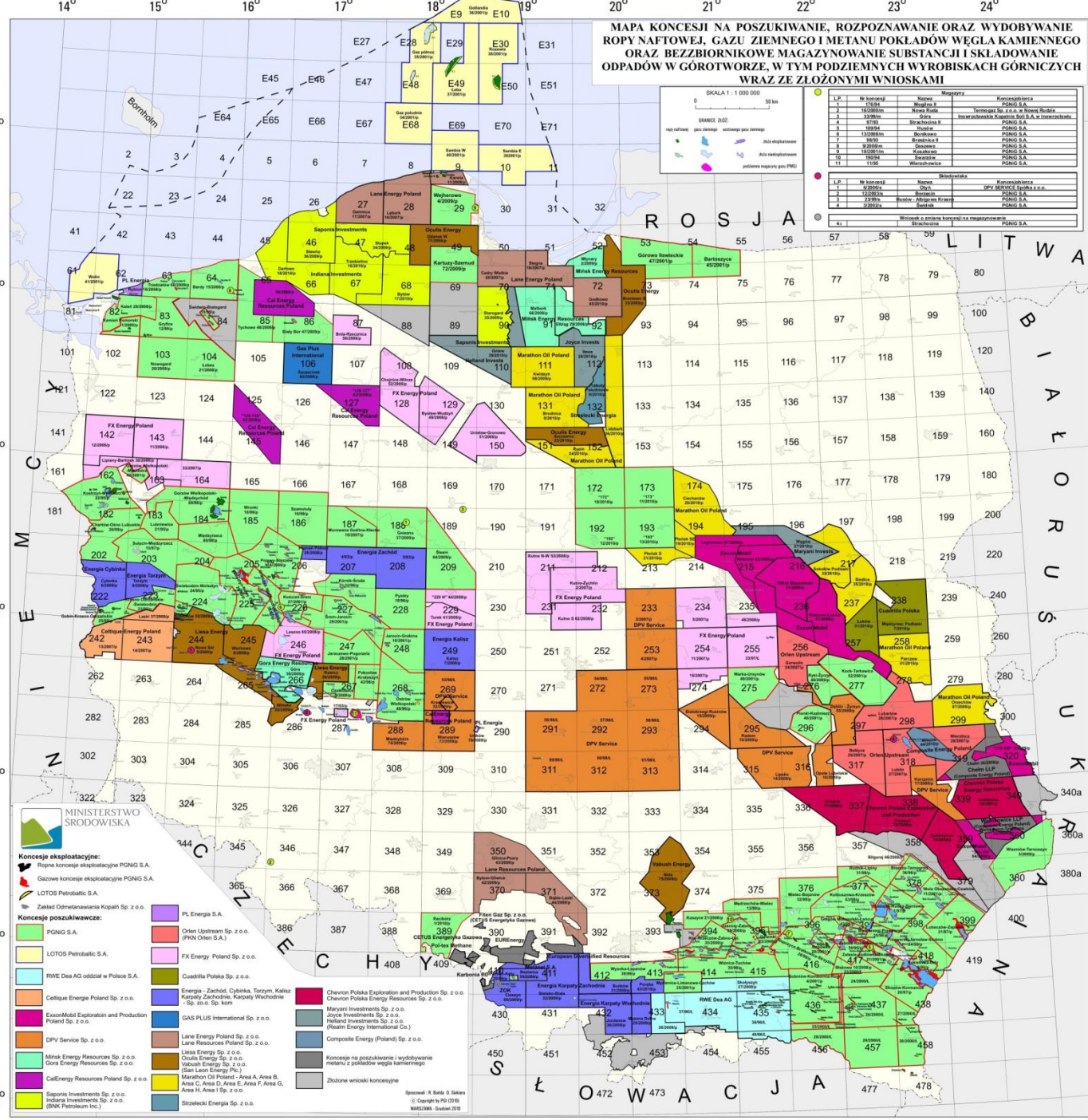

MAPA KONCESJI NA POSZUKIWANIE, ROZPOZNAWANIE ORAZ WYDOBYWANIE ROPY NAFTOWEJ, GAZU ZIEMNEGO I METANU POKŁADÓW WĘGLA KAMIENNEGO ORAZ BEZZBIORNIKOWE MAGAZYNOWANIE SUBSTANCJI I SKŁADOWANIE ODPADÓW W GÓRNICTWIE, W TYM PODZIEMNYCH WYROBISKACH GÓRNICZYCH WRAZ ZE ZŁOŻONYMI WNIOSKAMI

Magazyny		Składowiska	
L.P.	Nr koncesji	Nazwa	Koncesjonariusz
1	1020001	Mielnik	PONIG S.A.
2	1020002	Mława	Ternopol Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie
3	1020003	Mława	PONIG S.A.
4	1020004	Brzezany	PONIG S.A.
5	1020005	Brzezany	PONIG S.A.
6	1020006	Brzezany	PONIG S.A.
7	1020007	Brzezany	PONIG S.A.
8	1020008	Brzezany	PONIG S.A.
9	1020009	Brzezany	PONIG S.A.
10	1020010	Brzezany	PONIG S.A.
11	1020011	Brzezany	PONIG S.A.
12	1020012	Brzezany	PONIG S.A.
Wnioski o zezwolenie na magazynowanie odpadów			
L.P.	Nr koncesji	Nazwa	Koncesjonariusz
1	1020013	Brzezany	DPV Service Sp. z o.o.
2	1020014	Brzezany	PONIG S.A.
3	1020015	Brzezany	PONIG S.A.
4	1020016	Brzezany	PONIG S.A.
Wnioski o zezwolenie na składowanie odpadów			
1	1020017	Brzezany	PONIG S.A.

MINISTERSTWO ŚRODOWISKA

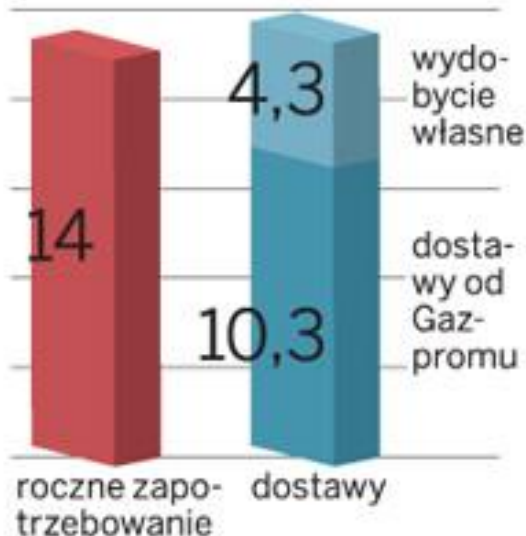
- Koncesje eksploatacyjne:**
  - Ropne koncesje eksploatacyjne PNGG S.A.
  - Gazowe koncesje eksploatacyjne PNGG S.A.
  - LOTOS Petrolatic S.A.
  - Zakład Odmiataniawania Kopali Sp. z o.o.
- Koncesje poszukiwawcze:**
  - PNGG S.A.
  - LOTOS Petrolatic S.A.
  - RWE Dea AG oddział w Polsce S.A.
  - Cellique Energy Poland Sp. z o.o.
  - EuroMobil Exploration and Production Poland Sp. z o.o.
  - DPV Service Sp. z o.o.
  - Minix Energy Resources Sp. z o.o.
  - Gas Energy Resources Sp. z o.o.
  - CalEnergy Resources Poland Sp. z o.o.
  - Sapona Investments Sp. z o.o.
  - Indana Investments Sp. z o.o. (BNK Petroleum Inc.)
  - PL Energia S.A.
  - Orlen Upstream Sp. z o.o. (PKN Orlen S.A.)
  - FX Energy Poland Sp. z o.o.
  - Quadra Polska Sp. z o.o.
  - Energia - Zachód, Cybinka, Torzym, Kalisz; Karpisz Zachodnie, Karpisz Wschodnie Sp. z o.o. Sp. s.p. kom
  - GAS PLUS International Sp. z o.o.
  - Lane Resources Poland Sp. z o.o.
  - Litta Energy Sp. z o.o.
  - Ocula Energy Sp. z o.o.
  - Valonus Energy Sp. z o.o. (San Leon Energy PLC)
  - Marathon Oil Poland - Area A, Area B, Area C, Area D, Area E, Area F, Area G, Area H, Area I Sp. z o.o.
  - Chevron Polska Exploration and Production Sp. z o.o.
  - Chevron Energy Resources Sp. z o.o.
  - Mayfield Investments Sp. z o.o.
  - Joyce Investments Sp. z o.o.
  - Inland Investments Sp. z o.o. (Rainier Energy International Co.)
  - Composite Energy (Poland) Sp. z o.o.
  - Koncesje na poszukiwanie i wydobywanie metanu z pokładów węgla kamiennego
  - Złożone wnioski koncesyjne

Spisano: R. Salić & Salić
 © Copyright by PNGG 2018
 0452/2018, wydanie 2/18

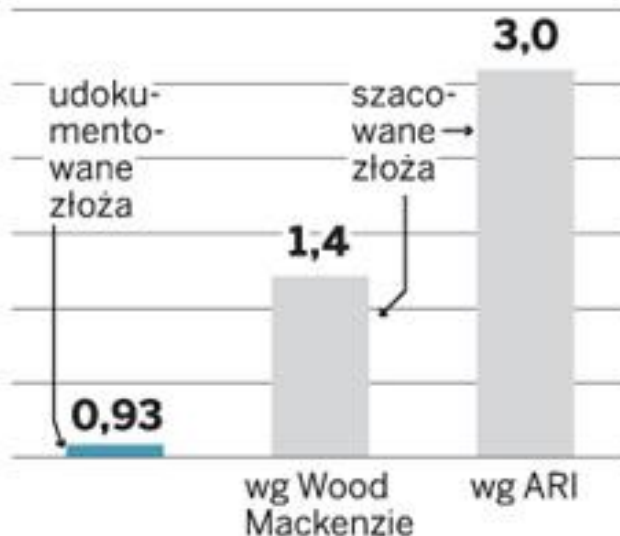
Gaz łupkowy może zrewolucjonizować polski rynek

Jeśli potwierdzą się amerykańskie prognozy, gazu może wystarczyć nam na ponad 200 lat

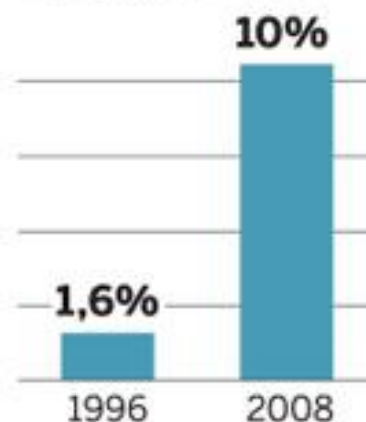
Ile gazu mamy (w mld m³)

Ile gazu możemy mieć (w bln m³)

Udział gazu łupkowego w ogólnym wydobyciu w USA

Wielkość złóż i wydobycia gazu konwencjonalnego w Europie (mld m³)

To były szanse, a teraz o zagrożeniach...

Pewną barierę przy wydobyciu gazu mogą stanowić zagadnienia środowiskowe.

- Chodzi tutaj o dostępność wody do szczelinowania, na każdy zabieg szczelinowania zużywanych jest około tysiąc m³ wody, dodatki chemiczne stanowią 0,5% mieszanki, która jest tłoczona do otworów - zanieczyszczenie wód podziemnych
- zaśmiecanie krajobrazu wieżami wiertniczymi i towarzyszącymi im instalacjami
- utylizację słonej wody
- ochrona obszarów Natura 2000.

Problemy te występują również przy wydobyciu konwencjonalnych złóż, i to na o wiele większą skalę.

Było za długo i nudno, ale wreszcie
koniec.....

Dziękuję za uwagę